

Асоціація з Європейським Союзом і перспективи розвитку українських сільськогосподарських підприємств

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їхній вплив. Після останнього розширення ЄС Україна стала безпосереднім сусідом Євросоюзу. Це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці з ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми інтеграції та співпраці України з ЄС знайшли своє відображення у роботах і монографіях таких авторів, як І. Бережнюк [1], А. С Гальчинський [2], В. В. Копійка [6], О. А. Корнієвський [7], С. В. Терешко [14] й ін.

Основні інтеграційні процеси є самі по собі складними, виникає потреба з'ясувати, що потрібно змінювати та враховувати вітчизняним сільськогосподарським підприємствам для ефективного входження в зону ЄС і з якими проблемами може стикатись Україна на своєму шляху.

Мета статті – аналіз перспективи розвитку українських сільськогосподарських підприємств у результаті підписання асоціації з Європейським Союзом.

Виклад основних результатів дослідження. Сільське господарство є однією з галузей виробництва, умови й експорт продукції якого суттєво змінюються після того,

як положення Угоди про асоціацію з ЄС набули чинності. Цими положеннями передбачено досягнення українськими сільськогосподарськими виробниками європейських стандартів якості та безпечності продукції. Вироблена за такими стандартами продукція може безперешкодно потрапити на європейський ринок, а отже, це відкриває перед виробниками нові можливості для розвитку й зростання.

Сільськогосподарська продукція становить третину від усього українського експорту до Євросоюзу. Україна до ЄС постачає переважно зерно, насіння соняшнику, олію, корми для тварин і добрива. З ЄС до України надходить м'ясо, кава, чай, спеції та готові продукти. Українські аграрії завдяки Угоді про асоціацію можуть вже цього року зекономити 140 млн євро на сплаті мит. Але українські сільгоспвиробники поки що готові експортувати лише сировину [18].

Європейський ринок для українських аграріїв – приваблива перспектива. Вже цього року експорт українських сільськогосподарських товарів завдяки підписаній угоді між Україною та ЄС може збільшитися приблизно на 14% порівняно з 2013 роком [16]. У рамках дії автономних торговельних преференцій з 23 квітня 2014 року ЄС уже скасував мита на 82,8% товарних позицій для української сільгосппродукції [16]. Чистий зиск для українських аграріїв завдяки цій угоді до кінця року може становити 140 млн євро. Саме стільки вони зможуть зекономити на митах, які тепер платити не треба. Опосередкований зиск від цього буде

* Науковий керівник – О.М. Супрун, доктор економічних наук, професор.
© А.В. Несен, 2015

удесятеро більший [18]. Вигоди від угоди полягають у тому, що експорт до ЄС означатиме ідентифікування української продукції з європейською якістю, а це автоматично відкриває нові ринки збуту.

У тваринництві, передусім виробники курятини, мають великі сподівання на ринок ЄС. Це залежить від того, наскільки українські сільгоспвиробники готові дотримувати стандартів Євросоюзу. Деякі їх уже дотримують та нарощують потужності для виходу на ринки ЄС [16]. Минулого року європейські експерти ретельно перевіряли виробництво на українських птахофабриках на відповідність європейським стандартам, і цей тест українські виробники витримали [17]. Українську курятину вже продають у країнах Євросоюзу, а незабаром можна буде побачити на прилавках європейських магазинів курячі яйця українського виробництва.

Виробники курятини заздалегідь готувалися до початку дії угоди. У виробництво були вкладені великі інвестиції, фактично все починалося з нуля з урахуванням європейських вимог [16]. Виробники яловичини та свинини також заінтересовані у виході на європейський ринок, але поки що лише працюють над модернізацією виробництва за стандартами ЄС.

Українська молочна продукція поки програє у конкуренції з європейською, тому виробникам молока двері в ЄС у найближчій перспективі залишаться зачиненими через тамтешню високу конкуренцію й невідповідність молочної продукції європейським стандартам із безпеки. Адже в Україні молокопереробні заводи досі переважно закуповують молоко в селян, де застосовується ручне доїння та немає можливості проконтролювати якість молока. Це неприйнятно в ЄС [17].

У рослинництві завдяки скасуванню мит збільшити прибутки можуть українські виробники зернової продукції, яка вже продається в ЄС. Тепер обсяги її виробництва зростуть, адже до цієї продукції європейці висувають мінімальний набір вимог [16].

Мита на переважну більшість агропродукції були скасовані, але водночас запроваджено тарифне квотування. ЄС встановлює тарифні квоти на 30 різновидів сільськогос-

подарської продукції. У свою чергу українська сторона також встановлює тарифні квоти на ввезення деяких видів продукції, в тому числі й сільськогосподарської (свинина, цукор, м'ясо птиці). Причому тарифні квоти на ці товари, ввезені з Європи в Україну, удвічі нижчі, ніж для аналогічних українських товарів, експортованих в ЄС.

Використання тарифних квот відбувається за двома механізмами:

1) для переважної більшості товарів – за принципом «живої черги» (first come, first served);

2) для обмеженого переліку товарів – імпорт з ЄС має одержати ліцензії у відповідних органах ЄС.

У будь-якому разі саме партнер з ЄС складає заявку на використання квоти та реєструє її у відповідній службі ЄС. Український виробник не бере безпосередньої участі у цьому процесі. Щойно безмитний обсяг тарифної квоти вичерпано, товари ввозяться до Євросоюзу зі сплатою відповідних мит [15].

Повний перелік товарів й обсяги тарифних квот містяться у Доповненні до Додатка № I-A до Угоди [5].

Ринок ЄС функціонує на засадах чесної конкуренції, саме тому всі виробники повинні діяти за однаковими правилами. Створюючи ЗВТ, Україна та ЄС погоджуються уніфікувати стандарти, вимоги й систему контролю за якістю продукції.

Із часом передбачається, що відповідність українським стандартам та наявність дозволів Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України означатиме дозвіл експортувати до ЄС, і навпаки. Наразі Україна має дозволи на експорт курятини, риби, яєць та яєчних продуктів. Спрощена схема одержання дозволу на експорт продукції тваринного походження (представлена на сайті [12,13]), взагалі не потребує дозволів на експорт продукція рослинного походження (тобто українському виробникові не потрібні додаткові документи, крім українських сертифікатів якості й супровідних документів).

У рамках Угоди Україна та Європейський Союз домовились уніфікувати систему контролю при ввезенні й вивезенні продуктів харчування. Це саме стосується стандартних санітарних та фітосанітарних заходів конт-

ролю, до яких мають бути готові як українські, так і європейські виробники.

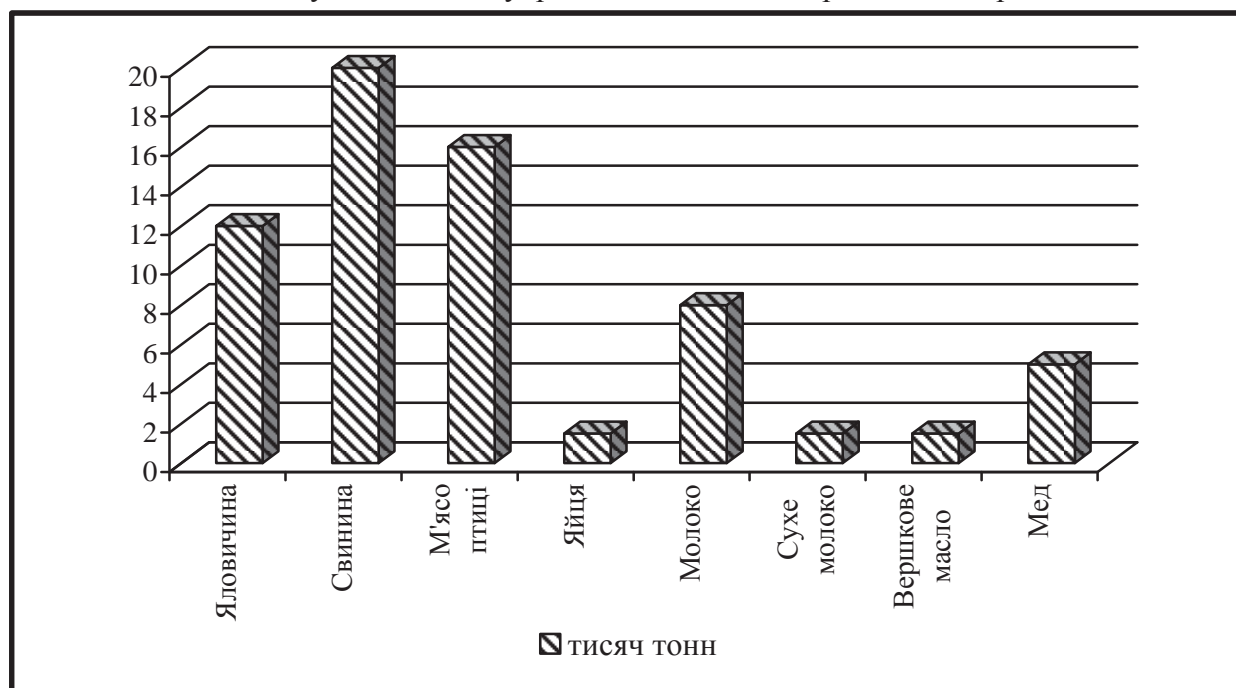

Рис. 1. Продукція тваринництва, яку наша держава щорічно (протягом п'яти років) може постачати в ЄС, тис. т

Джерело: Інститут стратегічних досліджень при Президентові України [10].

Також визначено десять перспективних товарних позицій експорту продовольства з України в ЄС, за якими поки що не здійснюється торгівля, але які є потенційно прибутковими для малого та середнього бізнесу в Україні. Сукупний потенціал цих ринків на найближчі роки, за даними науковців, становить близько 2 млрд євро [8]. За аналогічним принципом відібрано і найбільш ризикові для українських виробників товарні групи, умови імпорту з ЄС щодо яких суттєво поліпшилися і які раніше не постачали в Україну з Європи. Потенціал цих ринків – близько 0,7 млрд євро [15].

Загалом 83,1% продукції ввозитиметься до ЄС з України без мита. При цьому на імпорт європейських товарів мита знижуватимуть поступово. Слід додати, що весь процес виходу товару чи цілої галузі України на європейський ринок займатиме не більше 1,5 року [11]. Країни ЄС вже нині готові інвестувати в Україну. За даними Державної служби статистики України, станом на 31 грудня 2013 року прямі іноземні інвестиції (ПІ) в економіку України з країн ЄС становили 52,7 млрд дол. США, або 80% загальної суми ПІ [4].

Інвестиції надходять із більшості країн ЄС (не лише з Кіпру, що, як відомо, донедавна був офшорною зоною, через яку «прокручувалися» зокрема й вітчизняні капітали). Найбільші суми ПІ одержують від Кіпру, Німеччини, Нідерландів, Австрії, Великобританії, Франції, причому спектр видів економічної діяльності, в які вкладаються ПІ з країн ЄС, дуже широкий. Зокрема, ПІ з Німеччини, Нідерландів – у переробну промисловість, інформацію та телекомунікації, з Австрії й Франції – у фінансову і страхову діяльність. Посилення інтеграції з ЄС дасть змогу залучити ще більше інвестицій у розвиток національної економіки, зокрема для розбудови інфраструктури.

Щоб завоювати позиції на ринку ЄС, українським сільгоспвиробникам на допомогу повинна прийти горизонтальна інтеграція. Це якісно нова форма внутрішньогалузевого кооперування здебільшого однотипних підприємств та виробництв, яка забезпечує поглиблення спеціалізації окремих ланок єдиного технологічного ланцюга, або територіально інтегрованих процесів з метою збільшення й поліпшення якості продукції, зміцнення та стабілізації економічного

становища, підвищення ефективності виробництва [3].

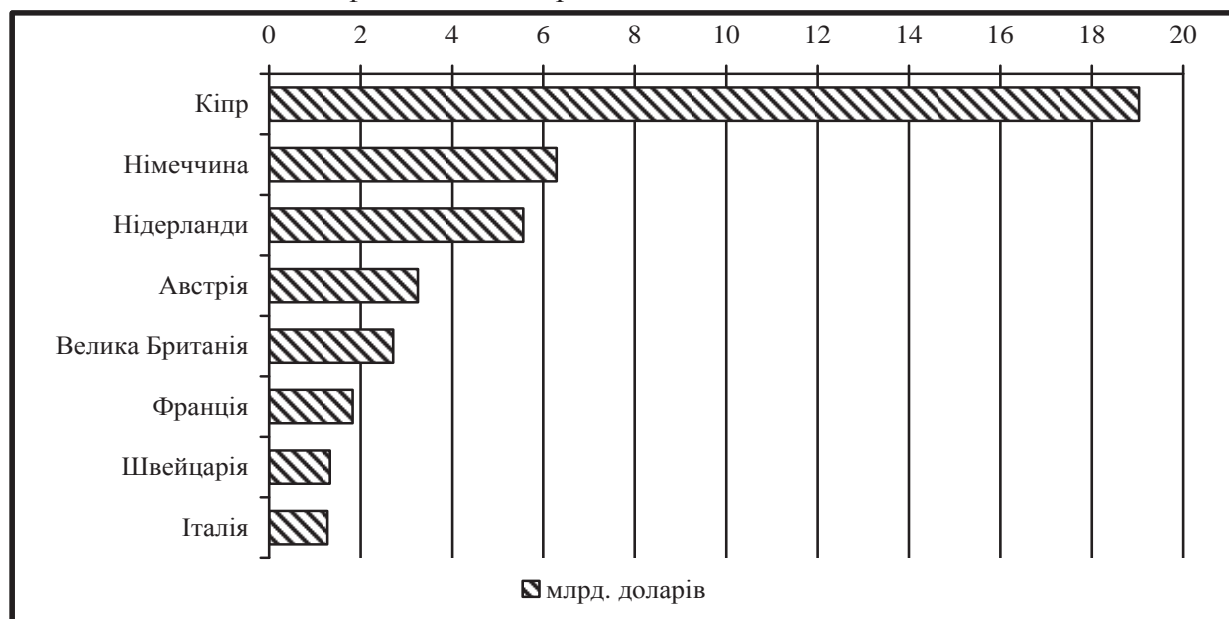

Рис. 2. Основні інвестори України з країн ЄС (млрд дол.) на 31 грудня 2013 р.

Джерело: Наслідки від підписання угоди про Асоціацію з ЄС. Інфографіка [9].

Вертикальна інтеграція зумовлює створення якісно нових специфічних міжгалузевих виробничих підприємств різних сфер АПК, їх об'єднання з підприємствами із первинної переробки сировини, подальшого виготовлення готових виробів легкої промисловості збутовими і торговельними партнерами [3]. Вертикальна інтеграція допоможе підприємствам взаємодоповнювати одне одного, щоб мати більше шансів на ринку ЄС, а отже й збільшити свої прибутки.

Щоб бути конкурентоспроможними та не втратити свої позиції, деяким аграрним підприємствам потрібно буде об'єднуватись у кооперативи.

Висновки. Визначена перспектива вступу України до ЄС–2020 рік. Підписання Угоди про асоціацію вимагає від вітчизняних сіль-

госптоваровиробників швидкої адаптації до умов функціонування європейського ринку.

Сільськогосподарським підприємствам необхідно в найкоротші терміни інтегруватися горизонтально чи вертикально задля завоювання ринку ЄС. Можна сподіватися, що при зближенні з Європою інвестиційний клімат аграрного сектору країни поліпшиться. Це дасть змогу нашим підприємствам швидше оновити основні фонди й модернізувати виробництво.

Угода про асоціацію з ЄС можливо і не принесе швидкої вигоди, але вимагатиме від підприємців активних дій та додаткових інвестицій. Також вона відкриває для українського бізнесу перспективу вийти за рамки внутрішнього ринку і стати частиною європейської спільноти.

Список використаних джерел

1. *Бережнюк І.Г.* Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: моногр. / І.Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 544 с.
2. *Гальчинський А.С.* Стратегія євроінтеграції та питання участі України у формуванні єдиного економічного простору: аналіт. оцінки / А.С. Гальчинський; відп. ред. О.О. Янішевський; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2003. – 24 с.
3. Горизонтальна та вертикальна інтеграція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stb.sumy.ua/reformuvannya/gorizontalna-ta-vertikalna-integraciya.html>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Доповнення до Додатка І-А [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bit.ly/Kvoty_KMU.
6. *Копійка В.В.* Європейський Союз: досвід розширення і Україна: моногр. / В.В. Копійка. – К.: Юридична думка, 2005. – 448 с.
7. *Корнієвський О.А.* Європейський Союз [Електронний ресурс] / О.А. Корнієвський // Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки. – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/articles/21>.

8. Можливості і застереження щодо наслідків введення в дію положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною : наук. доп. ; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, чл.-кор. НААНУ Т.О. Осташко, д-ра екон. наук В.О. Точиліна ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів." – К., 2013. – 98 с.

9. Наслідки від підписання угоди про Асоціацію з ЄС. Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aprvavda.com/content/naslidki-vid-pidpisannya-ugodi-pro-asociaciyu-z-ies-infografika>.

10. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

11. Підписання економічної частини Угоди про асоціацію з ЄС – перспективи для України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutskrada.gov.ua/actual/pidpysannya-ekonomichnoyi-chastyny-ugody-pro-asociaciyu-z-yes-perspektyvu-dlya-ukrayiny>.

12. Спрощена схема легалізації експорту з України до ЄС окремої продукції тваринного походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bit.ly/sxema_leg.

13. Спрощена схема легалізації експорту з України до ЄС окремої продукції тваринного походження – етапність. Електронний ресурс. [Режим доступу]: http://bit.ly/sxema_etapu.

14. *Терешко С.* Рік минулий для Європейського Союзу : підсумки та оцінки / С. Терешко // Політика і час. – 2006. – № 2. – С. 8-15.

15. Угода про асоціацію з ЄС: на що сподіватися аграріям [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa-torgivlia.org.ua/agreement-for-agrarians>.

16. Чи виграють українські сільгоспвиробники від угоди про асоціацію з ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.de/a-17754185>.

17. Чи виграють українські сільгоспвиробники від угоди про асоціацію з ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.newsru.ua/article/17754185>.

18. Чи виграють українські сільгоспвиробники від угоди про асоціацію з ЄС? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.news.finance.ua/ua/news/~329206.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2014 р.

*

УДК 330.837:338.432(045)

*Т.Ю. ПРУТСЬКА, аспірант**

Вінницький національний аграрний університет

Інституційне забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері

Постановка проблеми. Сучасна парадигма сталого розвитку передбачає гармонізацію людини з екологією та економікою, а фундаментом досягнення такого розвитку є підприємництво. Створення сприятливих умов для появи й успішного функціонування різноманітних форм підприємницької діяльності в аграрній сфері вимагає не тільки використання вже напрацьованих прийомів, а й пошуку нетрадиційних методологічних підходів. Одним із таких підходів є інституціоналізм як універсальна методологія міждисциплінарного характеру. В рамках інституціональної теорії накопичено інструмен-

тарій для аналізу багатьох явищ перехідної економіки, серед яких особливе місце посідає генезис і розвиток підприємництва, зокрема й в аграрній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи та категорії інституціоналізму вже використовували вітчизняні науковці для дослідження різних аспектів функціонування аграрної сфери. Зокрема П.Т. Саблук, Л.І. Курило, О.О. Мороз, Г.М. Калетнік, Г.О. Пчелянська, О.Г. Шпикуляк, О.М. Бородіна, О.П. Власенко, О.М. Третяк, І.Чикало, З. Варналій, М.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко [1-10] й інші дослідники зробили вагомий внесок у становлення українського інституціоналізму. Проте, незважаючи на наявний вагомий науковий доробок, залишаються не до кінця з'ясованими багато

* Науковий керівник – Г.М. Калетнік, доктор економічних наук, професор, академік НААН.
© Т.Ю. Прутська, 2015